

Пагута Тамара Іванівна, к.пед.н., доцент, директор Інституту педагогічної освіти, **Ліук Лариса Володимирівна**, старший викладач кафедри початкової та дошкільної освіти (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне), tamara.paguta@ukr.net

ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКА ДОШКІЛЬНИКІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ

***Анотація** У статті розкрито, що дошкільний вік є тим періодом, коли у дітей інтенсивно розвивається мовленнєва діяльність. Визначено поняття «словникова робота». Обґрунтовано необхідність збагачення словникового запасу дошкільників, як складової мовленнєвої діяльності, на заняттях з логіко-математичного розвитку. Охарактеризовано зміст збагачення словника дітей дошкільного віку на заняттях з логіко-математичного розвитку. Запропоновано різноманітні засоби збагачення словника дошкільників на заняттях з логіко-математичного розвитку.*

***Ключові слова:** мовленнєва діяльність, мова, лексична компетентність, словник, словникова робота, логіко-математичний розвиток.*

Pahuta Tamara Ivanivna, Ph.D in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Director of the Institute of Pedagogic Education, **Liuk Larysa Volodymyrivna**, Senior Lecturer of the Department of Primary and Pre-school Education (Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities), Rivne), tamara.paguta@ukr.net

ENLARGEMENT OF PRESCHOOLERS' VOCABULARY AT LOGICAL AND MATHEMATICAL DEVELOPMENT CLASSES

Abstract.

***Introduction.** Modernization of preschool education systems considers special attention to its presentation and uses it in various formal possibilities – physical, social-moral, emotional-valuable, cognitive, artistic-aesthetic, creative, speech – taking into account the need to use the preschool question.*

***Purpose.** The purpose of our article is to substantiate the need to enrich the vocabulary of pre-schoolers at logic and mathematical development classes. According to stated purpose, the following tasks are realized in the article: determination of mathematical and logic dictionary work content; the disclosure of features of using the vocabulary enrichment tools at pre-schoolers logic and mathematical development classes.*

Methods. We used the method of studying theoretical sources, the analysis of normative documents and the analysis of real pedagogical process in our research.

Results. The importance and complexity of pre-schoolers mathematical education tasks, envisaged by the Basic component of preschool education in Ukraine, requires the development of new, non-standard approaches and didactic solutions, the creation of effective methodologies, according to the content of Basic component, directed to ensure pre-schoolers optimal language development while learning elementary mathematical representation. The analysis of leading preschool educators' activity in Rivne on the development of logic and mathematical dictionary of preschool children showed that teachers attach great importance to the use of didactic exercises, means, folk, etc.

Originality. The article states that preschool age is the period, when speech activity develops intensively. The content of vocabulary work is disclosed. The issues of the pre-schoolers vocabulary enrichment at logic and mathematical development classes are considered. Various methods and means of pre-schoolers' vocabulary enrichment at logic and mathematical development classes are offered.

Conclusion. The implementation of the proposed tools and methods will allow high-quality and rapid enrichment of pre-schoolers' vocabulary and the development of speech activity in general.

Key words: speech activity, language, lexical competence, vocabulary, logic and mathematical development.

Дошкільний вік – період швидкого збагачення словника дитини. Розвиток і збагачення словникового запасу безпосередньо залежить від умов життя й виховання; індивідуальні особливості тут більш помітні, ніж у будь-якій іншій галузі психічного розвитку. Звідси випливає, що своєчасний і якісний розвиток лексичної компетентності – важлива умова повноцінного мовленнєвого розвитку випускника дошкільного навчального закладу. Виховання з перших років життя інтересу до мови і вживання влучних висловів, образних слів та словосполучень, прагнення до досконалого володіння рідною мовою – це надійний шлях до розвитку виразного, яскравого мовлення і формування високодуховної особистості, громадянської гідності людини [1, с. 3–4].

Аналіз досліджень зазначеної проблеми засвідчив, що питання особливостей становлення й розвитку словникового запасу у дітей упродовж дошкільного дитинства вивчали такі відомі науковці: В. Коник, Н. Кирста, Н. Кудикіна, Н. Луцан, Ю. Ляховська, І. Непомняца, Ю. Руденко, Н. Савельєва. Різні аспекти словникової роботи відображено в дослідженнях лінгводидактів: А. Богущ, Є. Тихєєвої, Л. Федоренко. Проблемі збагачення словника дітей присвячено роботи науковців: В. Гербової, Ю. Ляховської, Ю. Руденко, О. Струніної, О. Ушакової.

Метою нашої статті є обґрунтування необхідності збагачення словникового запасу дошкільників на заняттях з логіко-математичного розвитку.

Відповідно до визначеної мети в статті реалізуються такі завдання: визначення змісту словникової роботи щодо логіко-математичної мови; розкриття особливостей застосування засобів збагачення словника дошкільників на заняттях з логіко-математичного розвитку.

Активне оволодіння мовою відбувається у дошкільному віці. Мова – це здатність людини говорити, висловлювати свої думки [2].

Своєчасне оволодіння мовою – основа розумового розвитку дитини, запорука її повноцінного спілкування з навколишнім світом. Правильна, виразна мова дає дитині можливість максимально широко користуватися нею, як засобом спілкування, що сприяє формуванню особистості дитини в цілому. Вся діяльність людини безпосередньо зв'язана з мовою, яка вже, починаючи з перших років життя, відповідно впливає на діяльність, змінює її поведінку.

Дитина народжується на світ, не вміючи говорити, але в процесі розвитку і пізнання оточуючого середовища, вона засвоює різні поняття, які виражаються словами або словосполученнями. Отже, через мову дитина накопичує знання про навколишнє середовище, те що її оточує, з чим вона стикається у повсякденному житті. Багатство словника є ознакою високого розвитку мовлення дитини.

Лексика як найважливіша частина мовленнєвої системи має велике загальноосвітнє і практичне значення. Лексика – це словниковий склад мови. Словник – це слова (основні одиниці мовлення), що позначають предмети, явища, дії та ознаки навколишньої дійсності. Словник дошкільника представлений у двох аспектах: пасивний – це ті слова, які дитина знає і розуміє їх значення і активний – це ті слова, які дитина використовує в спілкуванні з оточенням.

Ф. Сохін зазначає, що у загальній системі мовної роботи в закладі дошкільної освіти збагачення словника, його закріплення й активізація займають досить значне місце. І це закономірно. Слово – основна одиниця мови, і удосконалення мовного спілкування неможливе без розширення словникового запасу дитини. Разом з тим пізнавальний розвиток та розвиток понятійного мислення неможливі без засвоєння нових слів, що означають поняття, які засвоюються дитиною, закріплення їх новими знаннями й уявленнями. Тому словникова робота в закладі дошкільної освіти тісно пов'язана з пізнавальним розвитком [3, с. 8].

Коли дитина пізнає оточуюче середовище, то в неї збагачується словниковий запас, під яким розуміється набір *слів*, яким володіє людина у знайомій їй *мові*. Звісно, що словниковий запас збільшується та удосконалюється з віком, і використовується для *спілкування та здобування знань*.

Л. Алексєєнко-Лемовська вважає, що проблема слова належить до однієї з найбільш дискусійних лінгвістичних проблем, оскільки саме воно є головною одиницею мови. Слово виступає основним будівельним матеріалом висловлювань, за допомогою яких реалізується спілкування між людьми. Воно є основною одиницею найменування фактів дійсності, а також сприймань, думок, почуттів людини, викликаних цими фактами. Слово як мовна одиниця потребує відповідного своїй природі визначення, яке б відмежувало його від найближчих мовних одиниць (морфеми й речення), сусіднього слова. Слово є представником усіх компонентів мови – фонетики (складається зі звуків мови), лексики (позначає, кодує будь-яке явище дійсності, несе смислове навантаження), граматики (у певній граматичній формі). Отже, слово виступає центральною одиницею, що пронизує всю мовну систему [4].

У сучасній методиці словникова робота розглядається як цілеспрямована педагогічна діяльність, що забезпечує ефективне засвоєння словникового складу рідної мови. Так, під розвитком словника Ю. Руденко розуміє тривалий процес кількісного накопичення слів, засвоєння їх соціально закріплених значень і формування вміння використовувати їх у конкретних умовах спілкування [5].

Важливими завданнями словникової роботи є збагачення, розширення та активізація словникового запасу. Словникова робота спрямована на формування у дитини розуміння значення слова, кількісний та якісний розвиток словника.

Необхідно відмітити, що нині основна увага приділяється переважно кількісній стороні збагачення словникового запасу – збільшенню мовного запасу у зв'язку з роботою для ознайомлення дітей з оточуючим середовищем, розширенню орієнтації в ньому. Не зменшуючи тієї ролі, яку в процесі засвоєння рідної мови відіграє зв'язок збагачення словника й ознайомлення з оточуючим, важливо розмежовувати: а) розвиток мови (засвоєння нових слів, термінів) як необхідна умова формування нових знань і уявлень і б) ознайомлення із оточуючим середовищем, як можлива умова збагачення словника. Виділення мовних завдань у збагаченні словника, розмежування пізнавального (розширення й поглиблення знань та уявлень дітей про оточуюче середовище) і мовного розвитку призвело до необхідності аналізу засвоєння дітьми смислової структури слова. Тут необхідно підкреслити важливість комплексного використання різних прийомів у роботі над семантикою слова. Формуючи у дитини уявлення про те, що у кожного слова є значення, ми підводимо її і до розуміння того, що про одне і те ж можна сказати різними словами (синонімія), що є слова, протилежні за значенням (антонімія). Поряд з цим важливу роль відіграє проблема лексичного поєднання слів, що дозволяє поєднувати оволодіння семантикою слова з розвитком зв'язного мовлення [6, с. 57].

У роботі з дітьми дошкільного віку особлива увага приділяється розвитку мовленнєвої активності. К. Крутій під мовленнєвою активністю дітей розуміє стійку властивість особистості, що виявляється в здатності сприймати і розуміти мовлення оточуючи; самостійному, різноманітному, ініціативному використанні мовлення в практиці спілкування; активному оволодінні мовою [7].

Мовленнєва активність дошкільника залежить від сформованості у нього мовленнєвої компетенції. Зміст Базового компонента дошкільної освіти побудовано відповідно до вікових можливостей дітей на основі компетентнісного підходу. Набуття різних видів компетенцій дитиною дошкільного віку відбувається в різних видах діяльності (ігровій – провідній для дітей дошкільного віку; руховій; природничій; предметній; образотворчій, музичній, театральній, літературній; сенсорно-пізнавальній і математичній; мовленнєвій; соціокультурній та інших) і вимагає практичного засвоєння дитиною системи елементарних (доступних) знань про себе та довкілля, моральних цінностей, уміння доречно застосовувати набуту інформацію.

У змісті освітньої лінії «Мовлення дитини» виділяється мовленнєва компетенція, яка передбачає сформованість фонетичної, лексичної, граматичної, діалогічної та монологічної компетенцій.

Нас буде цікавити лексична компетентність, яка передбачає оперування узагальненими словами різного порядку, стійкими загальноживаними словосполученнями; мовлення дітей набуває образності; за кількісною та якісною характеристикою словник дитини сягає такого рівня, що вона може легко спілкуватися з дорослими і дітьми, підтримувати розмову на будь-яку тему в межах свого розуміння.

Щодо сенсорно-пізнавальної компетенції, дитина орієнтується в сенсорних еталонах (колір, форма, величина), їх видах, ознаках, властивостях; у часі і просторі; оволодіває прийомами узагальнення, класифікації, порівняння і зіставлення.

Проводячи дослідження, ми проаналізували навчально-методичне забезпечення вихователів закладів дошкільної освіти м. Рівне (ЗДО № 28, ЗДО № 32, ЗДО № 40) в аспекті словникової роботи логіко-математичного спрямування. Вихователі допомогли нам провести цю роботу, розповідаючи якими програмами вони керуються при підготовці планів-конспектів занять та якою методичною літературою. Також нам були представлені конспекти занять, де розкривається зміст збагачення словника дітей дошкільного віку саме логіко-математичною лексикою.

Насамперед, вихователі керуються Базовим компонентом дошкільної освіти, де згідно освітньої лінії «Мовлення дитини» зазначається, що дитина дошкільного віку має збалансований словниковий запас із різних освітніх ліній: «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина у природному

довкіллі», «Гра дитини», «Дитина у світі культури», «Дитина у сенсорно-пізнавальному просторі»; добирає найбільш точні слова відповідно до ситуації мовлення; називає ознаки, якості, властивості предметів, явища, події; вживає слова різної складності, синоніми, антоніми, епітети, метафори, багатозначні слова; фразеологічні звороти; знає прислів'я, приказки, утішки, загадки, скоромовки; володіє формулами мовленнєвого етикету відповідно до ситуації (привітання, прохання, вибачення, подяка, комплімент), формами звертання до дорослих і дітей [8].

Весь процес формування початкових математичних понять нерозривно пов'язаний з розвитком мови дитини, тому що все, що не проходить через мовний вираз, залишається неусвідомленим. Оволодіння певним словом-терміном веде, з одного боку, до виокремлення кількості і відмінності від усіх інших ознак, з другого – до узагальнення, до об'єднання кількісних відношень у певну групу.

Діти засвоюють математичні поняття, а вони існують тільки в формі слів. У поняттях відображаються відношення, зв'язки, що існують об'єктивно. Діти засвоюють слова-терміни з відповідними значеннями їх. Значення кожного слова, у тому числі і математичного терміну, завжди містить у собі узагальнення. Отже, слово допомагає утворенню і розвитку математичних узагальнень у дітей дошкільного віку. Зокрема, коли ми ознайомлюємо дошкільників з поняттям множини, діти вчать узагальнювати певні поняття і називати їх одним словом. Наприклад, столи, стільці, шафи – це множина, яка називається «меблі»; горобці, лелеки, ворони, зозулі – множина «птахи».

Словниковий склад мови дошкільнят постійно збагачується, розширюється, уточнюються деякі слова. Діти на заняттях засвоюють математичні терміни, їх фонетику і семантику, мова дітей збагачується відповідними виразами (порівняємо за величиною, за кількістю; визначимо форму; дізнаємось, скільки всього іграшок, яка за порядком лялька; білочок більше, ніж зайчиків, бо білочок п'ять, а зайчиків лише чотири).

Отже, математичний словник складається із математичних термінів і слів, які вживаються в математиці. Вони поділяються на такі групи: слова-поняття, які пов'язані з величиною предметів (великий, маленький, довгий, короткий, широкий, вузький, тонкий, товстий, важкий, легкий, глибокий, мілкий); слова-поняття із відносними розмірами предметів (більше, менше, найбільший, найменший, вищий, найвищий, довший, коротший, важчий, легший, однакові, різні за величиною); слова-поняття, пов'язані з формою предмета, геометричними фігурами та їх елементами (кругла, квадратна, прямокутна, трикутна, овальна, круг, квадрат, трикутник, прямокутник, ромб, овал, багатокутник, куля, куб, конус, циліндр, площинна фігура, об'ємна фігура, кут, сторона, вершина); слова-терміти, які означають назви чисел і пов'язані з числом і кількістю (багато, мало, один, два, три і т. п. до

десять, число, цифра, лічба, перший, другий і т. п. до десятий); слова-поняття, пов'язані із збільшенням чи зменшенням числа (більше, менше, стільки ж – скільки, порівну); назви арифметичних дій і знаків, які при них використовуються (дати, відняти, плюс, мінус, дорівнює); слова-терміни, які означають просторові відношення та напрямки руху (високо, низько, вгорі, вниз, на, під, за, в, вперед, назад, попереду, позаду, праворуч, ліворуч, угору, вниз, нижче, вище, посередині, між, далеко, близько, поруч, подалі); слова-терміни, які означають часові відношення (ранок, день, вечір, ніч, доба, тиждень, назви днів тижня, місяць, назви місяців, рік, назви пір року, сьогодні, завтра, вчора, зараз, згодом, потім, давно, раніше, пізніше, швидко, повільно).

У процесі навчання вихователі домагаються розвитку пасивного словника. Але особливого значення надають розвитку активного словника дитини, засвоєнню і використанню понять відповідно до вимог програми з логіко-математичного розвитку в закладі дошкільної освіти.

Для того, щоб висловити думку, вихователі спонукали дітей не тільки розуміти значення слів, а й правильно їх змінювати та сполучати з іншими словами в реченні. Отже, нами було з'ясовано, що на заняттях з логіко-математичного розвитку діти оволодівають також граматичною будовою рідної мови. Вихователі звертали увагу на правильне узгодження в роді, числі і відмінку числівників та іменників (одна машинка, одну машинку, багато машинок).

О. Ушакова та Є. Струніна зазначають, що важливе місце в розвитку словника дошкільника займає робота над антонімами, внаслідок якої діти вчать співставляти предмети і явища за часовими і просторовими відношеннями (за величиною, кольором, вагою, якістю) [9, с. 71].

Вихователі у своїй роботі на заняттях з логіко-математичного розвитку керуються Програмою розвитку дітей дошкільного віку «Українське дошкільня». Згідно з цією програмою, роботу над антонімами вихователі починають здійснювати ще з раннього дошкільного віку, коли вчать дітей групувати предмети за величиною. Діти засвоюють поняття «великий-маленький». У цьому ж віці діти розуміють поняття «високий-низький», «високо-низько», «вгорі-вниз», «вперед-назад».

У молодшому дошкільному віці діти засвоюють поняття кількості «багато-мало». При цьому збагачується словник молодших дошкільників словами: «довгий-короткий», «високий-низький», «широкий-вузький»; забезпечується розуміння та вживання у мовленні слів, які допомагають дитині орієнтуватися в просторі: «вперед-назад», «попереду-позаду», «праворуч-ліворуч», «вгорі-вниз», «вгорі-вниз».

У середньому дошкільному віці продовжується робота над антонімами. Діти закріплюють, попередньо вивчені терміни та освоюють нові поняття «товстий-тонкий», «далеко-близько».

У старшому дошкільному віці діти засвоюють поняття, які пов'язані з масою та об'ємом: «важкий-легкий», «глибокий-мілкий» [10].

Тому словникову роботу слід розуміти як спеціально організовану діяльність, спрямовану на виховання уваги дітей до змістової сторони слова, мовлення в цілому, розуміння і тлумачення значення слів, на збагачення, активізацію та розвиток словника із застосуванням інтерактивних методів, прийомів, технологій.

На заняттях з логіко-математичного розвитку вихователі використовують методи розглядання й обстеження предметів. Знайомство дітей з предметом відбувається по-етапно. Наприклад, вивчення геометричної фігури передбачає: ознайомлення з назвою геометричної фігури (трикутник); із зовнішнім виглядом її (має трикутну форму); визначення частин, деталей (має три сторони і три кути.); знайомство з властивостями та якостями фігури, матеріалами, з яких вона зроблена (площинна, об'ємна; велика-маленька; якого кольору; виготовлена з паперу, дерева, пластмаси) (площинна геометрична фігура, велика, синього кольору, зроблена з паперу); визначення зв'язку між матеріалом, з якого зроблений предмет, та його функціональним призначенням (вирізана з паперу, можемо трикутник наклеїти, зробити аплікацію).

У дошкільному віці провідним видом діяльності є гра, тому вихователі у своїй роботі досить широко використовують дидактичні ігри.

Н. Ніщева зазначає, що дидактичні ігри і вправи, які використовуються для розвитку математичних уявлень у дітей, дозволяють вправляти їх в розрізненні, називанні множини предметів, чисел, геометричних фігур, місця розташування та напряму руху і т. п. [11].

У дошкільній педагогіці дидактичні ігри поділяють на три основних види: ігри з предметами (іграшками, природним матеріалом), настільно-друковані та словесні ігри. В іграх з предметами використовуються іграшки і реальні предмети. Граючи з ними, діти вчаться порівнювати, встановлювати подібність і відмінність предметів, визначати їхнє розташування в просторі. За допомогою цих ігор діти знайомляться з властивостями предметів та їх ознаками: кольором, величиною, формою, якістю. У процесі ігор розв'язуються завдання на порівняння, класифікацію, встановлення послідовності дій. [12, с. 15]. Для збагачення словника дошкільників вихователі досить ефективно використовують логічні блоки Дьєнєша (назви геометричних фігур: круг, трикутник, квадрат, прямокутник; величина фігур: великі, маленькі; товщина фігур: товсті, тонкі, колір геометричних фігур: жовті, сині, червоні), лічильні палички Кюїзенера (десять кольорів паличок, довжина паличок, лічба, число).

Настільно-друковані ігри (парні картинки, лото, доміно, мозаїка) містять різні розвивальні завдання. Вони також закріплюють у дітей знання про кількісну та порядкову лічбу, про просторове розташування картинок на

столі (праворуч, ліворуч, вгорі, внизу, збоку, попереду), вміння розповісти зв'язно про ті зміни, які відбулися з картинками, про їхній зміст.

Важливе значення для розвитку мовлення дошкільників мають словесні дидактичні ігри. Ці ігри розвивають увагу, кмітливість, швидкість реакції, зв'язне мовлення. Рекомендується проводити словесні ігри та виконувати вправи не тільки на заняттях, а й на прогулянці, під час рухливих ігор. А оскільки гра є провідною діяльністю дошкільника, в розвитку словника дитини слід використовувати різні ігри та ігрові вправи. Зокрема, дидактичні ігри закріплюють і активізують словниковий запас дитини, сприяють формуванню її мовленнєвих умінь і навичок (побудувати речення, описати чи пригадати вірш, відгадати загадку тощо).

У ході нашого дослідження було з'ясовано, що досить ефективним засобом розвитку мовлення і збагачення словника дитини виступає дитячий фольклор. Г. Янів зазначає, що дитячий фольклор – це сукупність зразків усної народної творчості, яка складається із класичних та сучасних фольклорних форм і функціонує у дитячому середовищі або виконується спеціально для дітей. Дитячий фольклор має свою специфіку: відповідає віковим особливостям дітей у виборі тем, образів, ідей; характеризується поєднанням словесного матеріалу з елементами гри, супровідними рухами [13, с. 281].

До дитячого фольклору відносяться: лічилки, загадки, казки, віршики.

Лічилка – це коротенька римовка, що сягає давнього народного побуту та ритуалів, коли вже існували певні системи лічби [14, с. 266]. У деяких лічилках зустрічаються числівники. Дуже часто в лічилках використовуються числа першого десятка. Тому лічилки вихователі використовують для закріплення понять кількісної та порядкової лічби. Наприклад: «Є в зайчихи п'ять малят, / П'ять сіреньких зайченят. / Ось вони рядочком сплять – / Раз, два, три, чотири – / Раз, два, три, чотири, п'ять. / Є в зайчихи п'ять малят, / Неслухняних зайченят» (лічба в межах п'яти). «Зайчик ліг поміж ялин – один, / І хова його трава – два, / Він злякався, бо з нори – три, / Виліз лис і зуби щирить – чотири, / Вушка в зайчика тремтять – п'ять, / Лис його, напевне, з'їсть – шість, / Треба разом нам сім – сім, / Загукати хором в лісі – вісім. / рудий поміж дерева – дев'ять, / Утече й не озирнеться – десять». М.Тимчак(лічба в межах десяти). «Летіла летілка, / Лічила лічилку:/ Один – крякотин, / Другий – туркотин, / Третій – сокотин ...» (порядкова лічба).

Загадка – жанр усної народної творчості, дотепне запитання, часто у *віршованій* формі [15]. Загадка – мудроване, хитре питання, у якому те, що загадано, завжди ховається під «маскою», а про предмет згадування лише натякається. Відгадування загадок сприяє розвитку мислення, кмітливості, збагаченню словника. Загадки вихователі використовували під час ознайомлення дітей з цифрами, геометричними фігурами, частинами доби, днями тижня, місяцями, порами року. Наприклад: «Вона така тонка, як

спиця, / Це є цифра...(одиниця). / Витанцьовує вона / На папері гопака. / Шия, наче в гусака, / Це є, діти, цифра...(два)». «Сім днів: роками рівні, іменами різні. (дні тижня)». «Махнула птиця крилом і покрила весь світ одним пером (ніч)». «Річка під льодом, / Все кругом біло, / Метелиця в'ється.../ Як зветься? (зимові дні) Р. Тукай». «Маю я три сторони / І три кути. / Чи мене назвати / Зможеш ти? (Трикутник)». «Не стоїть і не стрибає / Жодного кута не має (Круг)».

Ще один жанр дитячого фольклору – це казка. Без казки – живої, яскравої, яка заволоділа свідомістю і почуттями дитини, неможливо уявити дитяче мислення і дитяче мовне спілкування як певну ступінь людського мислення і мови [16, с. 154]. Так, з метою збагачення словника дошкільників, вихователі ЗДО № 28 м. Рівне використовували казки В. Сухомлинського: 1. Кількість та лічба, цифра (Мишкові купили велосипед. Троє рожевих яблук. Сива волосинка. Найсмачніший пиріжок. Лисиця й миша та ін.). 2. Орієнтування в просторі (Права й ліва рука. Важлива звістка. Від верби до тополі, від тополі до верби. Як бджола стала золота та ін.). 3. Орієнтування в часі (Як Оленка хотіла весну наблизити. Чому опадає листя з дерев?. Ластівки прощаються з рідним краєм. Пташина комора. Сонце заходить. Вечері бабуся прийде. Що буде, як зупиниться час та ін.). 4. Величина (Велике і мале. В гостях у дядька Матвія; Дуб-пастух. Перший страх курчатка. Як джміль нагодував бджолу. Як здивувався Мурко. Хом'якові турботи. Верба над ставом та ін.).

Окрім зазначених вище казок, використовувались казки про цифри, геометричні фігури (Ріпка, Рукавичка, Про країну геометрію та ін.).

З проведеного дослідження можна зробити висновок, що одним з головних завдань мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку є словникова робота. Збагачення словника дошкільників передбачає кількісне накопичення слів, засвоєння відповідних знань про оточуючі предмети, що допомагає орієнтуватися в оточуючому середовищі. Для розвитку словника дошкільників доцільно застосовувати такі засоби: предмети, іграшки, дидактичні ігри, дитячий фольклор. За допомогою названих засобів здійснюється активізація слів, словник дошкільників збагачується новими словами, образною, емоційно забарвленою лексикою, виробляється вміння висловлювати свої думки.

Список використаних літературних джерел

1. Абдул В. Г. Засоби розвитку словника у дошкільників. *Актуальні проблеми психології*. Том V. Вип. 17. 2017. С. 3–12. URL: <http://appsychology.org.ua/data/jm/v5/i17/3.pdf> (дата звернення: 15.03.2020).
2. Мова. Великий глумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. 5-те вид. К.; Ірпінь: Перун, 2005.
3. Развитие речи детей дошкольного возраста: Пособие для воспитателя дет.сада. Под ред. Ф. А. Сохина. 2-е изд., испр. М.: Просвещение, 1979. 223 с.

4. Алексєенко-Лємовська Л. В. Становлення слова у дітей дошкільного віку: теоретичний аспект. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/14021/3/Stanovlennya%20slova%20u%20ditej%20doshkil%20nogo%20viku%20teorety%20chny%20j%20aspekt.pdf> (дата звернення: 15.04.2020).
5. Руденко Ю. А. Збагачення словника дітей старшого дошкільного віку експресивною лексикою засобами української народної казки: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського, 2003. 21 с.
6. Ушакова О. С., Струнина У. М. Методика розвитку речі дітей дошкільного віку: Учеб.-метод. посібник для вчителів дошк. образоват. учреждений. М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. 288 с.
7. Крутій К. Л. Методика проведення індивідуальних занять із мовленнєво пасивними дітьми дошкільного віку. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС ЛТД», 2003. 320 с.
8. Базовий компонент дошкільної освіти: нова редакція. Науковий керівник: А. М. Богуш. *Дошкільне виховання*. 2012. № 7. С. 4–19.
9. Ушакова О. С., Струнина Е. М. Методика розвитку речі дітей дошкільного віку: Учеб.-метод. посібник для вчителів дошк. образоват. учреждений. М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. 288 с.
10. Програма розвитку дітей дошкільного віку «Українське дошкілля». О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко [та ін.]. Тернопіль : Мандрівець, 2012. 264 с.
11. Нищева Н. В. Игряйка. Игры и упражнения для формирования и развития элементарных математических представлений и речи у дошкольников. СПб.: Детство-Пресс, 2014. 14 с.
12. Бондаренко А. К. Дидактические игры в детском садике: Кн. для воспитателей. М.: Просвещение, 1991. 160 с.
13. Янів Г. Дитячі фольклорні видання на сучасному книжковому ринку України. *Телета радіожурналістика*. 2010. Вип. 9. Ч. 1. С 281–286.
14. Щербак С. В., Канєвська О. Б. Лексико-стилістичні особливості дитячих лічилок. Філологічні студії. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2012. Вип. 7. С. 265–276. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2012_7_28 (дата звернення: 19.04.2020).
15. Загадка. Вікіпедія URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Загадка> (дата звернення: 20.04.2020).
16. Сухомлинський В. О. Серце відаю дітям. Вибрані твори: в 5 т. Т.3. К.: Рад. шк., 1973. 510 с.

References

1. Abdul V. H. (2017). Zaslaby rozvytku slovnyka u doshkylnykyv. *Aktualni problemy psykholohii*. Tom V. Vypusk 17. 3–12. URL: <http://appsychology.org.ua/data/jrn/v5/ i17/3.pdf> (In Ukrainian).
2. Mova. (2005) Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.). Uklad. i hol. red. V. T. Busel. 5-te vyd. K.; Irpin: Perun (In Ukrainian).
3. Razvytye rechy detei doshkolnoho vozrasta: Posobyе dlia vospytatelia det. sada. Pod red. F. A. Sokhyna. (1979). 2-e yzd., yspr. M.: Prosveshchenye.
4. Aleksieienko-Lemovska L. V. Stanovlennia slova u ditei doshkylnoho viku: teoretychnyi aspekt. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/14021/3/Stanovlennya%20slova%20u%20ditej%20doshkil%20nogo%20viku%20teorety%20chny%20j%20aspekt.pdf>

20slova%20u%20ditej%20doshkil%60nogo%20viku%20teorety%60chny%60j%20aspekt. pdf (Last accessed: 15.04.2020). (In Ukrainian).

5. Rudenko Yu. A. (2003). Zbahachennia slovnyka ditei starshoho doshkilnogo viku ekspresyvnoiu leksykoiu zasobamy ukrainskoi narodnoi kazky: Avtoref. dys... kand. ped. nauk: 13.00.02. Pivdenoukr. derzh. ped. un-t im. K.D.Ushynskoho (In Ukrainian).

6. Ushakova O. S., Strunyna U. M. (2004). Metodyka rozvytyia rechy ditei doshkolnogo vozrasta: Ucheb.-metod. posobyie dlia vospytatelei doshk. obrazovat. uchrezhdenyi. M.: Humanyt. yzd. tsentr VLADOS (In Russian).

7. Krutii K. L. (2003) Metodyka provedennia individualnykh zaniat iz movlennieho pasyvnymy ditmy doshkilnogo viku. Zaporizhzhia: TOV «LIPS Ltd» (In Ukrainian).

8. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity: nova redaktsiia. (2012). Naukovyi kerivnyk: A. M. Bohush. *Doshkilne vykhovannia(Preschool education)*, 7, 4–19 (In Ukrainian).

9. Ushakova O. S., Strunyna E. M. (2004) Metodyka rozvytyia rechy ditei doshkolnogo vozrasta: Ucheb.-metod. posobyie dlia vospytatelei doshk. obrazovat. uchrezhdenyi. M.: Humanyt. yzd. tsentr VLADOS (In Russian).

10. Prohrama rozvytku ditei doshkilnogo viku «Ukrainske doshkillia». O. I. Bilan, L. M. Vozna, O. L. Maksymenko [ta in.]. (2012). Ternopil : Mandrivets (In Ukrainian).

11. Nischeva N. V. (2014). Igrayka. Igray i uprazhneniya dlya formirovaniya i rozvityia elementarnykh matematycheskykh predstavleniy i rechi u doshkolnikov. SPb.: Detstvo-Press (In Russian).

12. Bondarenko A. K. (1991). Didakticheskie igryi v detskom sadike: Kn. dlya vospitateley. M.: Prosveschenie (In Russian).

13. Yaniv H. (2010). Dytiachi folklorni vydannia na suchasnomu knyzhkovomu rynku Ukrainy. *Teleta radiozhurnalistyka (TV and radio journalism)*,9, 1, 281–286 (In Ukrainian).

14. Shcherbak S. V., Kanevska O. B. (2012) Leksyko-stylistychni osoblyvosti dytiachykh lichylok. Filolohichni studii. *Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu(Scientific Bulletin of Kryvyi Rih State Pedagogical University)*, 7, 265–276. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2012_7_28 (Last accessed: 19.04.2020) (In Ukrainian).

15. Zahadka. Vikipediia. URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/Zahadka> (Last accessed: 20.04.2020) (In Ukrainian).

16. Sukhomlynskyi V. O. (1973). Sertse viddaiu ditiam. Vybrani tvory: v 5 t. T.3. K.: Rad. shk. (In Ukrainian).

Стаття поступила в редакцію 21.04.2020 р.